

Social Cohesion and Development

Vol 5, No 2 (2010)

Πλάτων Τήνιος, Ασφαλιστικό: Μια μέθοδος ανάγνωσης, Κριτική, Αθήνα 2010

Δημήτρης Σωτηρόπουλος

doi: [10.12681/scad.8991](https://doi.org/10.12681/scad.8991)

Copyright © 2016, Δημήτρης Σωτηρόπουλος

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Σωτηρόπουλος Δ. (2016). Πλάτων Τήνιος, Ασφαλιστικό: Μια μέθοδος ανάγνωσης, Κριτική, Αθήνα 2010. *Social Cohesion and Development*, 5(2), 187–189. <https://doi.org/10.12681/scad.8991>

Πλάτων Τήνιος, *Ασφαλιστικό: Μια μέθοδος ανάγνωσης,* Κριτική, Αθήνα 2010.

Μέχρι το 2010 οι αλλαγές στο ελληνικό συνταξιοδοτικό σύστημα ήσαν μικροεπισκευές στο αρχικό οικοδόμημα, αποτελούμενο από το ΙΚΑ (έτος ίδρυσης 1934) και εκατοντάδες άλλα ταμεία κύριας και επικουρικής ασφάλισης. Οι μικροεπισκευές διέκοπταν μακρά χρονικά διαστήματα αδράνειας, κατά τα οποία σχεδόν όλοι εμπλεκόμενοι (πολιτικές ελίτ, εκπρόσωποι ασφαλισμένων, δημοσιογράφοι) αρνούταν να δουν τα διογκούμενα προβλήματα. Δηλαδή υπήρχε στρουθοκαμηλισμός, διακοπτόμενος από παρεμβάσεις, φαινόμενο το οποίο ο Πλάτων Τήνιος διέγινωσε ως «στρουθοπαρεμβατισμό».

Τόσο ο Τήνιος σε δύο παλαιότερα βιβλία του για τις συντάξεις (εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2001 και 2003), όσο και άλλοι μελετητές (Βουρλούμης, Γιαννίτσας, Λέανδρος, Λυμπεράκη, Μασσαγγάνης, Νεκτάριος, Ρομπόλης, Σακελλαρόπουλος, Τσακλόγλου) είχαν επισημάνει, με αποχρώσεις και από διαφορετικές οπτικές γωνίες, ότι υπήρχε βαθύτερο πρόβλημα στο σύστημα συντάξεων. Πάντως οι μελετητές δεν συμφωνούσαν για τον προσφορότερο τρόπο επίλυσής του.

Κατά την τελευταία εικοσαετία, οι διορθωτικές παρεμβάσεις στο σύστημα (1990-92, 1998, 2002, 2008) δεν άγγιξαν τον πυρήνα του προβλήματος. Οι μικροεπισκευές δεν αρκούσαν για να αντιμετωπίσουν τις δύο κύριες συνιστώσες του προβλήματος, δηλαδή τον εξορθολογισμό του συστήματος και την ανταπόκρισή του στις δημογραφικές πιέσεις (γήρανση του πληθυσμού) που αναμένεται να οξυνθούν μέχρι τα μέσα του 21ου αιώνα. Σε όλα αυτά ήρθε να προστεθεί το 2010 το ξέσπασμα της δημοσιονομικής κρίσης, στην οποία είχαν συμβάλει τα χρέη των ασφαλιστικών ταμείων που επί χρόνια καλύπτονταν από το κράτος και διόγκωναν έτσι τον δημόσιο δανεισμό.

Το βιβλίο χωρίζεται σε πέντε μέρη. Στο πρώτο μέρος, μετά τον εξαιρετικό πρόλογο του Γιάννη Σπράου και την εισαγωγή, ο Τήνιος ανιχνεύει τη διαρκή αναβλητικότητα που χαρακτηρίζει την αντιμετώπιση του ασφαλιστικού, με διαδοχικές αναγνώσεις του προβλήματος. Μόνιμη τάση όσων καλούνταν να λάβουν αποφάσεις ήταν να κρίνουν ότι τυχόν δομικές αλλαγές θα δημιουργούσαν περισσότερα βραχυχρόνια προβλήματα από όσα θα έλυναν σε πολύ μεταγενέστερο χρόνο. Γι' αυτό δεν αξιολογούσαν τα βαθύτερα δομικά προβλήματα ως σημαντικά και τα άφηναν να χρονίζουν. Η ερμηνεία αυτή του Τήνιου είναι σαφώς πιο σύνθετη από την απλή επίκληση του «πολιτικού κόστους» που συνήθως βρίσκει κανείς σε μελέτες για τις αιτίες αποτυχίας των μεταρρυθμίσεων στην Ελλάδα.

Στο δεύτερο μέρος ο συγγραφέας εξηγεί σε τι οφείλεται το ελληνικό ασφαλιστικό πρόβλημα. Κάποιες όψεις του είναι κοινές με άλλες χώρες (γήρανση του πληθυσμού), άλλες όμως οφείλονται σε ελληνικές ιδιαιτερότητες. Εδώ ο Τήνιος μάς προτείνει μια ανάγνωση του ασφαλιστικού με λόγια, καθώς και τις βασικές κατευθύνσεις επίλυσής του (να ενταχθούν περισσότεροι εργαζόμενοι στο σύστημα, να αυξηθεί η παραγωγικότητα της εργασίας, να γίνει δικαιότερη από τη σημερινή κατανομή των βαρών και των οφελών). Αν κανείς θεωρήσει ότι ο συγγραφέας απλουστεύει, δεν έχει παρά να διαβάσει παρακάτω, όπου παραθέτει τα πιθανά εμπόδια σε οποιαδήποτε δομική αλλαγή του ασφαλιστικού: κατακερματισμός, χαμηλή «ωρίμανση» του συστήματος, διοικητικές αδυναμίες, μακροχρόνιος κρατικός παρεμβατισμός. Το τελευταίο εμπόδιο δεν είναι ανάγνωση του προβλήματος από νεοφιλελεύθερη σκοπιά, δηλαδή ο Τήνιος δεν προτείνει να αποσυρθεί το κράτος από την ασφαλιστική πολιτική. Διαπιστώνει όμως ότι αυτό έχει ουσιαστικά υποκαταστήσει πολλούς ασφαλιστικούς οργανισμούς, οι

οποίοι, θα προσθέταμε, έχουν πάθει ενός είδους εθισμό στην κρατική αρωγή. Κράτος και ασφαλιστικοί οργανισμοί τείνουν να μεταθέτουν τα βάρη του ασφαλιστικού στις μελλοντικές γενιές.

Στο ίδιο μέρος, ο συγγραφέας προτείνει μια καλοδουλεμένη διέξοδο από το πρόβλημα η οποία στηρίζεται αρχικά στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων και εκτείνεται σε πολλές φάσεις έως το 2015, έτος μετά από το οποίο οι δημογραφικές και δημοσιονομικές πιέσεις θα οξυνθούν ακόμα περισσότερο. Αν όμως η μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού, η οποία κατά τον Τήνιο μόλις άρχισε με τους δύο νόμους της κυβέρνησης Γ. Παπανδρέου (το καλοκαίρι του 2010), περιπέσει σε αδράνεια, τότε το κόστος θα είναι τριπλό, δηλαδή δημοσιονομικό αδιέξοδο, αδυναμία εφαρμογής οποιασδήποτε κοινωνικής πολιτικής και συνέχιση των επιβλαβών στρεβλώσεων στην αγορά εργασίας.

Στο τρίτο μέρος, προσφέρεται μια ανάγνωση του προβλήματος με αριθμούς. Το μέρος αυτό απαντά στα ερωτήματα ποιος, πώς, πόσο και με ποιο τρόπο πληρώνει, καθώς και ποιος κερδίζει και ποιος χάνει από το ασφαλιστικό όπως αυτό είχε διαμορφωθεί πριν από τους νόμους του 2010. Στο μέρος αυτό, για το οποίο ο αναγνώστης δεν χρειάζεται ειδικές γνώσεις για να το παρακολουθήσει, ο Τήνιος περιγράφει και ερμηνεύει τη δομή και λειτουργία του ασφαλιστικού συστήματος με ελληνικά και συγκριτικά στατιστικά στοιχεία. Οι εύληπτοι πίνακες και τα διαγράμματα θα αποτελούν για πολύ καιρό «πειρασμό» για όσους, διδάσκοντες ή ομιλητές επί του θέματος, θα ήθελαν παρουσιάσουν στοιχεία στο κοινό τους. Βέβαια το κοινό ίσως διερωτηθεί για βασικά μεγέθη για τα οποία ούτε ο συγγραφέας, παρότι το επιχείρησε επίμονα, δεν βρήκε απάντηση (ποια είναι η κατανομή ηλικιών των υπηρετούντων δημοσίων υπαλλήλων; Ποια από τις τρεις εκτιμήσεις για τον συνολικό αριθμό των συνταξιούχων ισχύει;). Δηλαδή ο Τήνιος επιβεβαιώνει τη διάχυτη εντύπωση, οικεία σε όσους κάνουν έρευνα σε διάφορους τομείς πολιτικής, ότι η εμπειρικά τεκμηριωμένη διαμόρφωση μέτρων πολιτικής ('evidence-based policy making') σπάνια περιλαμβανόταν στις προτεραιότητες των κυβερνήσεων. Πάντως, στο μέρος αυτό θα άξιζε μια αναλυτικότερη απάντηση στο γνωστό παράδοξο του ελληνικού συστήματος, δηλαδή στη συνύπαρξη συγκριτικά μεγαλύτερης - από άλλες ευρωπαϊκές χώρες - δαπάνης για συντάξεις και πολύ εκτεταμένης φτώχειας μεταξύ των συνταξιούχων.

Το τέταρτο μέρος περιλαμβάνει 12 ερωτήματα, όπως, π.χ., αν είναι δίκαιο να υπάρχουν συνταξιοδοτικά προνόμια υπέρ των γυναικών ή μήπως αυτά αναπαράγουν τη μειονεκτική θέση τους. Η απάντηση δίνεται σε εμβόλιμο κείμενο της Αντιγόνης Λυμπεράκη (σ. 408-418). Στο ίδιο μέρος προσφέρονται, υπό τη μορφή απαντήσεων στα ερωτήματα, όλα όσα θα θέλαμε να μάθουμε για το ασφαλιστικό αλλά δεν τολμούσαμε να ρωτήσουμε για να μην προδοθεί η άγνοιά μας. Πράγματι, όπως προκύπτει από το πέμπτο και τελευταίο μέρος, με βάση μια δημοσκόπηση που διεξήγαγε ο Σταύρος Πουπάκης για χάρη της τεκμηρίωσης του βιβλίου, μόλις το 15% των ερωτηθέντων ξέρι πώς λειτουργεί το σύστημα συντάξεων, ενώ ένα 64% νομίζει ότι ξέρι, αλλά κάνει λάθος. Σωστά λοιπόν γράφει ο Τήνιος ότι προϋπόθεση της μεταρρύθμισης του ασφαλιστικού είναι η ενημέρωση του πληθυσμού για το πρόβλημα. Δεδομένου ότι στο τέταρτο μέρος ο συγγραφέας παρουσιάζει τη δική του ανάγνωση για το πώς «διαβάξει» ο γενικός πληθυσμός το ασφαλιστικό, θα μπορούσε να προσθέσει και την άποψή του για το πώς το έχουν «διαβάσει», με επίσημες τοποθετήσεις τους, οι κοινωνικοί εταίροι (ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, ΣΕΒ).

Τέλος, για όσους παρακολουθούν τις εξελίξεις στο ασφαλιστικό, το σημαντικότερο τμήμα του βιβλίου είναι το επίμετρο. Σε αυτό περιγράφονται και αξιολογούνται οι δύο νόμοι του 2010 για τις συντάξεις που ψηφίστηκαν μετά την προσφυγή στο μηχανισμό στήριξης της ελληνικής οικονομίας (Μάιος 2010). Προκαλεί εντύπωση και πείθει το επιχείρημα του Τήνιου ότι οι δραματικές μεταβολές που οι δύο νόμοι επέφεραν στο ασφαλιστικό δεν ήταν παρά μόνο η αρχή μεγάλων αλλαγών.

Το βιβλίο του Τήνιου είναι ταυτόχρονα διδακτικό εγχειρίδιο, μονογραφία που ανατέμνει την κοινωνικοασφαλιστική πολιτική και προτείνει λύσεις κατανοητές από ειδικούς και μη, καθώς και

στατιστικό δοκίμιο και πηγή ποσοτικών και νομοθετικών δεδομένων για το ελληνικό ασφαλιστικό σύστημα. Αρκεί μόνο να σκεφθεί κανείς τη χρησιμότητα που θα έχει για πολλά χρόνια το γλωσσάρι με όρους της ασφαλιστικής ορολογίας και ακρωνύμια, καθώς και πρόσφατους νόμους-σταθμούς του ελληνικού ασφαλιστικού συστήματος (σ. 561-570). Επιπλέον στην ιστοσελίδα του εκδοτικού οίκου μπορεί κανείς να δει σε έγχρωμη απόδοση και να «κατεβάσει» τα στατιστικά διαγράμματα στοιχεία του βιβλίου σε ηλεκτρονική μορφή (http://www.kritiki.gr/_website/anafora_on_top.pdf). Συνοπτικά, πρόκειται για βασικό έργο της σχετικής βιβλιογραφίας, το οποίο χρησιμεύει και ως εργαλείο περαιτέρω δουλειάς.

Δημήτρης Α. Σωτηρόπουλος,
Πανεπιστήμιο Αθηνών

Βενιέρης Δημήτρης,
Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική και Κοινωνικά Δικαιώματα.
Το Τέλος των Ύμνων,
Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2009.

Η Ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική είναι ένα σχετικά νέο γνωστικό πεδίο. Ενώ τα βασικά προβλήματα του ενιαίου κοινωνικού χώρου πρωτοδιατυπώθηκαν στην επιστημονική συζήτηση με την έναρξη της Ευρωπαϊκής ενοποίησης και την Συνθήκη της Ρώμης, η ολοκλήρωση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής αγοράς και η Οικονομική και Νομισματική Ενοποίηση (ONE) από τα τέλη της δεκαετίας του '80 προκάλεσαν μια νέα ώθηση στην συζήτηση καθώς έγιναν η αιτία ώστε να αρχίσουν βαθμιαία να συζητούνται και να σχεδιάζονται πολιτικές κοινωνικής προστασίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η έρευνα και μελέτη αυτών των πολιτικών συγκροτεί σήμερα το επιστημονικό αντικείμενο της Ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής. Στο επίκεντρό της βρίσκονται τα κοινωνικά δικαιώματα στην διεθνή τους διάσταση ως στόχος και ζητούμενο της Ευρωπαϊκής κοινωνικής ταυτότητας και κυρίως το πρόβλημα του κοινωνικού ντάμπινγκ.

Το βιβλίο του Δ. Βενιέρη αποτελεί θερμή συνηγορία υπέρ της κοινωνικής πολιτικής με την ακαδημαϊκή έννοια, ενός επιστημονικού πεδίου που προσεγγίζεται την κοινωνική δικαιοσύνη. Ταυτόχρονα όμως καταγγέλλει το ρόλο της κοινωνικής πολιτικής με την εργαλειακή έννοια που υποστηρίζει την παγκόσμια καπιταλιστική οικονομία. Μια κοινωνική πολιτική η οποία, σύμφωνα με τον συγγραφέα, νοθεύει την ουσία των κοινωνικών δικαιωμάτων και «μετατρέπεται σε πρωτογενή οικονομική παρέμβαση και υποβιβάζεται σε δευτερογενή κοινωνική διεκπεραίωση» (σελ. 443).

Το βιβλίο περιλαμβάνει ένα θεωρητικό και ένα εμπειρικό μέρος. Η θεωρητική ανάλυση περιέχει τις κυρίαρχες προσεγγίσεις για τα βασικά κοινωνικά δικαιώματα και τη σύνθετη αλληλεπίδραση τους με την κοινωνική πολιτική. Η προσέγγιση αυτή, ασυνήθιστη για την ελληνική βιβλιογραφία, συμβάλλει στην καλλίτερη κατανόηση των κοινωνικών δικαιωμάτων και της πραγματικής λειτουργίας τους. Το εμπειρικό μέρος αναφέρεται στη δυναμική της σχέσης των ευρωπαϊκών κοινωνικών δικαιωμάτων με την Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική. Διερευνώνται ο βαθμός και ο χαρακτήρας προαγωγής των κοινωνικών δικαιωμάτων από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Συμβούλιο της Ευρώπης. Σχετικές μελέτες στη διεθνή βιβλιογραφία εκπονούνται κατά κανόνα υπό το πρίσμα της νομικής πραγμάτευσης.

Αναλυτικότερα, στο πρώτο μέρος –το οποίο αποτελείται από έξι κεφάλαια– αναλύονται οι έννοιες και η σχέση κοινωνικής πολιτικής και κοινωνικών δικαιωμάτων. Αναδεικνύεται ο πολυσύνθετος